

TORRES, Màrius

Paroles de la nuit. Poésies. Anthologie poétique bilingue catalan/français

Presentació i traducció de Marta Giné i Norberto Gimelfarb

París: L'Harmattan, 2009, 167 p.

La personalitat i l'obra de Màrius Torres han generat en els darrers anys un interès inusitat. Centres de recerca o d'estudi sobre l'home i l'obra, pàgines web, publicacions molt diverses són un bon exemple d'aquesta renovada presència entre nosaltres, la qual s'ha accentuat i posat de relleu particularment l'any 2010, centenari del seu naixement.

La particular biografia de Màrius Torres, les vicissituds de l'escriptura i publicació de la seva obra, han contribuït a crear nombroses dificultats per a la fixació definitiva de la seva producció. De fet, el 2007 es va donar a conèixer una peça teatral inèdita, la farsa *Una fantasma com n'hi ha poques*, i tot just el 2010 ha aparegut el volum —¿definitiu?— de les seves *Poesies* (Lleida, Pagès), en edició de Margarida Prats.

És precisament a partir dels criteris d'aquesta edició —quan encara tenia el format de la tesi doctoral de l'autora— que els autors de la traducció han bastit la seva obra, amb una única excepció: la inclusió del poema «La ciutat llunyana», que és a hores d'ara una de les peces més conegudes del poeta.

Els autors d'aquesta edició que ara comentem són dos professors de traducció, amb molta experiència en la versió d'obres literàries: Marta Giné, de la Universitat de Lleida, i Norberto Gimelfarb, de la Universitat de Lausanne.

L'interès de l'obra, deixant de banda la forta personalitat del poeta, rau en el fet de la seva novetat, la qual cosa no implica en absolut la negació dels seus valors intrínsecs. Si bé és cert que en algunes antologies de poesia catalana, publicades principalment en la dècada de 1960, s'hi troben poemes de Màrius Torres traduïts en castellà, francès, holandès, italià i portuguès, no és fins ara, en aquesta publicació, quan una part nota-

ble de la seva poesia (almenys, el conjunt que ell mateix pensava donar a la impremta) apareix en una llengua diferent d'aquella en la qual fou escrita.

Val a dir que els mateixos traductors que han preparat aquesta edició havien publicat (a les mateixes edicions L'Harmattan) el 2008 un volum de traduccions de Torres amb el títol *La dernière rose*, el qual reunia un conjunt menys complet que el segon. El títol d'aquest volum, com el que ara comentem (*Paroles de la nuit*), corresponen a sengles poemes de l'autor, i fan esment al caràcter finalment antològic —i, per aquest mateix motiu, incomplet— de la publicació. D'altra banda, la existència de les dues edicions permet de constatar el treball de revisió i de reformulació dut a terme pels traductors.

La poesia de M. Torres, molt arrelada en la tradició de la lírica francesa, de Baudelaire a Valéry, està fortament marcada per la seva existència: els últims set anys de la seva vida, després que li diagnosticaren la tuberculosi (1935), els va passar al sanatori de Puig d'Olena, al Vallès Oriental, lluny de la seva família, de la seva Lleida natal, amenaçada per una situació bèl·lica que li provocava angoixa i sensació d'aïllament puix que anà seguida de la desfeta de la causa republicana i de l'exili de la seva família a França.

La reclusió (deguda a la malaltia, però també a les circumstàncies històriques), situa el poeta en una posició particularment afavoridora per a la creació poètica, la qual, lluny de caure en la desesperació, s'obre a les grans qüestions humanes des d'un punt de vista personal i alhora universal: la vinculació entre l'home i la naturalesa, la presència d'una força sobrenatural, la percepció del món des d'una posició pura, no contaminada, fruit de

l'aïllament, la recerca de les essències. La natura, l'art (en especial la música), l'amor, l'amistat, el record, la melancolia, són les constants de la poesia de M. Torres. Una poesia que, fidel als seus mestres Baudelaire i Verlaine («De la musique avant toute chose...»), està impregnada de musicalitat, de cadències, que una traducció no pot reproduir sempre amb tota la seva força i la seva intensitat.

I vet aquí el repte dels traductors. Un cop més —i això és inevitable— es planteja la dificultat de la traducció de la poesia, el dilema de si s'ha de respectar el missatge, l'ordre de les paraules, l'equivalència... o si s'ha d'intentar reproduir el ritme i la sonoritat, i no parlem ja de mantenir la rima... Dues posicions que es presenten com irreconciliables i que només semblen quedar resoltes en el casos, prou coneguts, dels poetes-traductors (o dels traductors-poetes), els quals, com sabem, normalment no es dediquen a traduir, sinó a «reescriure» els poemes que tradueixen.

Quan aquest no és el cas, com succeeix en l'edició que comentem, els traductors s'enfronten al dilema i cerquen solucions, més o menys encertades, més o menys discutibles. De vegades, consisteixen en canvis en la puntuació (cas del poema «Lorelei») que indueixen a interpretacions que semblen allunyar-se del sentit del text. D'altres, en determinades opcions de traducció que produeixen canvis de sentit, o atribucions, les quals, tot i que és cert que no alteren fatalment la idea general del poema, sí que introdueixen elements que alteren el text original. Citaré un parell de casos, a tall d'exemple. En el poema «L'esfinx interior» —d'innegable dificultat, tot s'ha de dir— el vers «Ara el vespre s'adorm, cansat, *damunt la terra*» s'ha traduït per «Maintenant, le crépuscule s'endort, las, *sur le monde*», interpretant «terra» en el sentit més general de món o globus terraqüi, tot i que el vers següent, que fa esment a «la pols dels camins», invita a una interpretació més concreta. Al poema intítulat «Paraules de la mort», el canvi de gènere

re d'un adjectiu el remet a un substantiu del text al qual no sembla referir-se el poeta en l'original català: «El meu sabor és fet de milions de vides / Que ha apagat el meu bes, *obscur en la fredor*» > «Ma saveur, elle est faite de ces millions de vies / Eteintes par mon baiser, *obscur en ma froideur*». En algun cas, hi ha opcions de traducció que semblen ser el resultat d'una confusió. Així, en el poema «Tardor 1942», «enllaçant / Un màrtir *fust* de columna» es converteix en «enllaçant / Un *bois* martyr de colonne»: encara que la columna pogués ser de fusta (no hi cap indicatiu en el poema que ho justifiqui), el cert és que la paraula francesa *fût*, equivalent de *fust*, hauria estat una opció previsible. I tampoc s'entén que, en algun cas, el text resultant carregui innecessàriament el vers, allunyant-lo de l'original: «No sollar per les llàgrimes *ni* el foc» esdevé «Non souillé par les larmes *et non plus* par le feu».

Però aquestes distorsions no enfosqueixen un treball rigorós de traducció, la recerca de la paraula justa, de la frase arrodonida, del vers musical. I per il·lustrar tota aquesta feina, hom pot acudir a la comparació dels poemes que componen les dues edicions esmentades més amunt. Són nombroses les diferències que s'hi poden constatar, de vegades, una paraula, d'altres, l'ordre dels mots en la frase. En qualsevol cas, sempre es tracta de solucions que milloren clarament el text, que afinen un significat, que troben una expressió més elevada, més «poètica». Només citaré un exemple, dels molts que es podrien adduir per il·lustrar el treball de M. Giné i N. Gimelfarb, exercici de traducció i exercici d'amor al poeta.

Es tracta de la primera estrofa del poema «Dolç àngel de la mort...». En la seva primera versió s'hi pot llegir:

Doux ange de la mort, si tu dois venir,
mieux vaut
Que tu viennes maintenant.
Maintenant, je ne crains point ton baiser glacial,

Il y a une voix qui m'appelle dans les
ténèbres claires
Venant de l'au-delà.

La segona versió —¿definitiva?— diu
així:

Doux ange de la mort, s'il faut que tu
viennes,
Que ce soit maintenant.

Maintenant, je suis sans crainte de ton
baiser glacial.
Et une voix m'appelle dans les ténèbres
claires,
Elle vient de l'au-delà.

Francisco Lafarga
Universitat de Barcelona
Facultat de Filologia Francesa

UGARTE BALLESTER, Xus

La pràctica de la interpretació anglès-català

Vic: Eumo Editorial, 2010. 174 p.

El llibre *La pràctica de la interpretació anglès-català*, de Xus Ugarte i Ballester, publicat a Eumo Editorial, suposa un pas important en l'ampliació de l'oferta de llibres universitaris de suport a l'ensenyament i a l'aprenentatge de la interpretació, en moltes de les seves modalitats. És aquest un camp, el de la traducció i interpretació, on són necessaris esforços com el de l'autora, a fi de sistematitzar i homogeneïtzar els principis didàctics de la disciplina, atès que moltes publicacions relacionades amb la didàctica es troben dispersades en revistes de l'especialitat.

Cal subratllar que es tracta d'un llibre enfocat a la pràctica, adreçat al professorat i a l'alumnat d'interpretació, de grau o de màster. Tal com diu Jesús Baigorri en el pròleg, «Xus Ugarte no ha volgut fer un manual de la teoria de la interpretació, sinó de l'aprenentatge pràctic». Tanmateix, en la primera part del llibre podem trobar una bona contextualització de la disciplina en el seu marc històric, un desglossament exhaustiu de les modalitats i un estat de la qüestió dels principals corrents teòrics. D'aquesta primera part cal destacar també l'opció de l'autora per aprofundir en una de les modalitats amb més presència en els últims temps, i sobre la qual falta material bibliogràfic de referència: la interpretació per als serveis

públics. L'autora fa una revisió de la pràctica actual de la interpretació per als serveis públics a Catalunya, tracta a bastament el cas de la interpretació judicial i descriu noves pràctiques d'interpretació, com ara la videoconferència o la interpretació telefònica.

Un dels encerts importants d'aquest treball és, sens dubte, la gran varietat d'activitats que presenta en la segona i tercera part del llibre. En la segona part, l'autora es concentra en el disseny d'activitats preinterpretatives, és a dir, aquelles activitats que han d'ajudar a desenvolupar les destreses bàsiques inicials que ha de dominar qualsevol persona que es vulgui dedicar a la comunicació lingüística. En aquest sentit, l'estudiant adquirirà les estratègies necessàries per expressar-se en públic de manera adequada i fluida, tenint cura de la comunicació no verbal i amb correcció lèxica i morfosintàctica. Tot seguit, serà capaç de practicar la multiplicitat de tasques que cal dominar d'una manera conjunta per fer un bon exercici d'interpretació: escoltar i anotar, llegir i parlar, escoltar i parlar. També adquirirà l'hàbit de l'autoescolta i de l'auto-correcció, i prendrà consciència de l'adquisició d'estratègies. Un altre dels objectius de les activitats preinterpretatives és fer que l'alumne adquireixi l'agilitat necessària de canvi constant de codi lingüístic i desenvol-